

VÍTĚZSLAV HÁLEK

MUZIKANTSKÁ LIDUŠKA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Prabídni lidé!“ volala Liduška. „Nemám-li rozum, kdo jest toho vinen nežli vy všichni, kteří jste si zahráli s srdcem mým!“

Jako zoufalá běžela do hospody. V hospodě každý vypravoval již, jak mohl. Liduška zaměřila zrovna k muzikantům.

„Kde jest Toník?“ vykřikla a padla na zem.

Sotva že se vzchopila. Toník zde nebyl.

Jedni povídali, že odešel, druzí, že odešel v tu stranu, jiní, že ve stranu jinou.

Liduška si usedla a oči její byly jako potrhány.

„Svrchované nebe, což již nemáš více milosti!“ a slova zajížděla lidem jako břitvy do srdce.

Jedni se děsili, jiní plakali.

„Zahrajte mi Toníkovu písničku!“ zvolala.

Muzikanti ji zahráli. Liduška vzala toho, který sedával u Toníka, k tanci.

„Tys můj Toník!“ pravila a tančila s ním.

Tančili sami, nikdo jiný netančil. Liduška si usedla a byla jako polomrtvá. Pominula se rozumem. Za den tolik přežít – není divu.

Toník odešel do blízkého města a dal se na vojnu.

Byla to podivná svatba.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Na tancovačce spolu Liduška a Toník laškují, dívají se do očí a slibují si, že budou svoji. Toník střídá tanec s hraním na housle s muzikanty a Liduška z něj nemůže spustit oči. Odmítne dokonce jednoho z tanečníků, Krejzu, a ten si potom Toníkovi stěžuje, že Lidušku navádí. Místnímu podivínovi „Zlatému ženichovi“ však Liduška tanec neodmítla. Toník a Zlatý ženich se smluvili, Zlatý ženich vyšel ven a potom nasadil Krejzovi na hlavu slaměný věnec. Celá hospoda se smála.

Krejza začal chodit k rodičům Lidušky Staňkovým na námluvy. Také zašel za starým Součkem a chtěl do jeho armády, tj. aby se naučil pořádné práci. Souček o tom vykládal v hospodě kostelníkovi, a když tam potom přišel Toník Jaroš, řekl mu to. Toníkovi ani příliš nevadilo, že se chce Krejza s Liduškou oženit. Potom se přišel do hospody pochlubit sám Krejza, očekával, že se Toníkovi pomstí. Ten se tomu ale jen smál.

Krejza přišel na další námluvy, vyptával se na domácí zvířata, žádal tykání a loudil na Lidušce hubičku. Ona ale jako by neslyšela, odpovídala úsečně a nakonec se zavřela ve své komůrce. Večer seděla na zahradě, když šel kolem Toník. Liduška se mu vyplakala na rameni a slíbila mu věnost, ať se má stát cokoli. Před spaním přišla k Lidušce matka a ptala se jí, kde byla a s kým. Liduška zapřela, že byla s Toníkem, ale dokázala se vzepřít a říct matce, že se za Krejzu nevdá. Matka jí vyčetla nevděčnost a připomněla, že děti mají své rodiče poslouchat.

Nastal den svatby. Souček doufal, že ke svatbě nedojde, a pouštěl se do debat s přihlížejícími ženami. Zlatý ženich si dělal legraci z Krejzy. Liduška dělala, co se po ní chtělo, byla ke všemu lhostejná. Očima vyhledala mezi muzikanty Toníka a viděla, že je veselý. Myslel, že Liduška do kostela nepůjde, ale ona se na něj usmála a šla. Toník utekl, domníval se, že ho zradila. Probíhal svatební obřad, Krejza zodpověděl všechny knězovy otázky a nyní byla řada na Lidušce. Na otázku, zda si bere ženicha dobrovolně, odpověděla, že si ho bere z přinucení. Potom volala Toníka, ale ten byl

k nenalezení. Liduška běhala po celé vesnici, nemohla se ho dovolat, až se ze všeho trápení pomátla. Toník byl ve městě, přihlásil se k vojákům.

Uběhlo mnoho let. Liduška sedávala na zahradě pod bezem a čekala na Toníka, ale on nepřicházel. Obcházela všechny tancovačky v okolí, stávala v koutě a vyhlížela Toníka. Začali jí říkat „muzikantská Liduška“. Nikdo už nevěděl, co se kdysi stalo. Svůj příběh vyprávěla vypravěči příběhu, ke kterému měla důvěru, protože ji pochválil, jak uklidila v domě. Jediný, kdo se Lidušce nevysmíval a kdo jí neříkal „muzikantská“, byl Zlatý ženich.

- **téma a motiv**

téma: nešťastná láska

motivy: svatba, tancovačka, hudba, nepochopení

- **časoprostor**

prostor: česká vesnice

čas: pravděpodobně 1. polovina 19. století

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky, text je členěn do odstavců.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, povídka

- **vypravěč**

Er-forma, vypravěčem je muž, který se s Liduškou setkal, když už byla bláznivá, a vyslechl její příběh.

- **postavy**

Liduška Staňková – mladá dívka, miluje Toníka, tanec a hudbu, je věrná, dokáže se vzepřít rodičům, nakonec se pomate z nechtěné svatby a ostudy po vsi

Toník Jaroš – houslista, miluje Lidušku, stále veselý, nedává na sobě znát strach

Krejza – špatný člověk, chce si vzít Lidušku kvůli penězům a proto, aby se pomstil Toníkovi

rodiče Staňkovi – chtějí dceru výhodně provdat, nezajímá je její názor

Zlatý ženich – vesnický blázen, ke všemu přidává slovo „zlatý“

Souček – sedmdesátník, vychovává z místních chlapců muže, nelibě nese svatbu Krejzy a Lidušky

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč – Liduščiny promluvy

nepřímá řeč – Jedni povídali, že odešel, druzí, že odešel v tu stranu, jiní, že ve stranu jinou.

- **typy promluv**

Liduščin monolog – „Nemám-li rozum, kdo jest toho vinen nežli vy všichni, kteří jste si zahráli s srdcem mým!“; „Svrchované nebe, což již nemáš více milosti!“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

řečnická otázka *kdo jest toho vinen nežli vy všichni, kteří jste si zahráli s srdcem mým*

inverze *v hospodě každý vypravoval již*

archaismus *jest; zaměřila*

hypokoristikon *Toník*

apostrofa *Svrchované nebe, což již nemáš více milosti!*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton	<i>prabídni lidé</i>
přirovnání	<i>jako zoufalá běžela do hospody; oči její byly jako potrhány; slova zajížděla lidem jako břitvy do srdce; byla jako polomrtvá</i>
metonymie	<i>Pominula se rozumem.; kteří jste si zahráli s srdcem mým</i>

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 19. století

Vítězslav Hálek (1825–1874)

- vlastním jménem Vincenc Hálek, někdy uváděn také jako Viktor
- narozen v Dolínku u Odoleny Vody (u Mělníka)
- básník, dramatik, novinář, fejetonista, literární kritik, jeden ze zakladatelů moderní poezie
- zástupce literární skupiny májovci
- otec byl hostinským, rodina žila v dlužích
- studoval Akademické gymnázium v Praze
- rodiče si přáli, aby byl knězem, proto začal studovat kněžský seminář
- přestoupil na filozofickou fakultu, kterou z finančních důvodů neukončil
- rodiče nesouhlasili s přestupem, přestali mu dávat peníze
- živil se psaním básní a doučováním, např. v rodině advokáta Horáčka
- oženil se s životní láskou Dorotkou Horáčkovou, vzali se po 10 letech a měli syna Ivana
- sňatkem získal peníze
- často cestoval – Itálie, Polsko, Balkán
- byl redaktorem Národních listů (vedl divadelní rubriku)
- přispíval do almanachů Máj, redigoval je → májovec
- patřil k okruhu autorů časopisu Ruch
- spolu s Janem Nerudou vedl časopisy Lumír a Květy
- organizátor kulturního života, byl členem výboru Umělecké besedy
- ve své době byl oblíbeným básníkem, předčil i Jana Nerudu (dnes je tomu naopak)
- zemřel na zánět pohrudnice v Praze, bylo mu 39 let, je pohřben na Vyšehradě
- po jeho smrti končí činnost skupiny májovců, nastupují ruchovci a lumírovci
- po smrti začalo být jeho dílo kritizováno Josefem Svatoplukem Macharem, od 20. let 20. století opět ceněn

cestopisné fejetony:

Gogola hledám

poezie:

- ovlivněn Puškinem, Erbenem, Máchou
- většinou optimistická, harmonická, dobře čitelná – inspirován vztahem k Dorotce
- vyhovuje dobovému vkusu

Alfred – lyrickoepická skladba, patrný vliv Byrona a Máchy

Krásná Leila – lyrickoepická skladba ovlivněná romantismem

Večerní písně – prvotina, lyrická sbírka, písňová forma, opěvuje šťastnou lásku, oblíbené u mladých čtenářů

V přírodě – sbírka přírodní lyriky, tématem je jaro a Mělnicko

Pohádky z naší vesnice – soubor balad a romancí, příběhy ze života venkovanů, vyšly měsíc po smrti povídky: *Kovářovic Kačenka, Jiřík, Muzikant, Převozník, Náš dědeček, Na vejminku, Na statku a v chaloupce, Domácí učitel, U panských dveří, Pod pustým kopcem, Pod dutým stromem, Mladá vdova a starý mládenec, Kterak se pan Suchý rozhněval na svět, Komediant, Povídkář, Študent Kvoch Poldík rumař* – o prostém člověku, který se staral o dítě svého soka (rumař = pískař)

- zobrazují mezilidské vztahy na vesnici, založeny na kontrastech, většina končí tragicky
- hlavním kontrastem je starý způsob života venkovanů versus moderní svět

dramata: *Carevič Alexej, Záviš z Falkenštejna, Král Rudolf, Král Vukašín, Amnon a Tamar*

- menší úspěch, příliš patetické, veršovaná forma

literární kritika: *Básnictví české v poměru k básnictví vůbec*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Májovci

= básnická generace 2. poloviny 19. století

50. léta nebyla přínosná:

- starší generace spisovatelů umírají – Kollár, Čelakovský, Tyl, Borovský
- vyšly jen dvě knihy vysoké umělecké kvality – Babička a Kytice
- vycházel jediný beletristický časopis Lumír

květen 1858 – vydán 1. almanach *Máj*: redaktor Josef Barák, organizátoři V. Hálek a J. Neruda

příspěvatelé: K. J. Erben, B. Němcová, K. Sabina, K. Světlá, V. Hálek, J. Neruda, A. Heyduk, R. Mayer, S. Podlipská

- společné vystoupení mladé básnické generace
- snaha dát najevo, že současná situace je nepřijatelná
- vydání vyznělo jako manifest mladé generace

požadavky májovců:

1. prolomit svým literárním dílem „mrtvé“ období
2. dát najevo nespokojenost s politickým a kulturním životem
3. vytvořit novou, pravdivou literaturu a zobrazit svět
4. světovost literatury – využít nové evropské tendence (překládal se Byron, Hugo, Puškin)
5. přihlásili se k odkazu K. H. Máchy – byl pro ně symbolem člověka, který neváhá měnit zažité představy o českém básnictví

představitelé májovců: Rudolf Mayer, Karolína Světlá, Vítězslav Hálek, Jan Neruda, Adolf Heyduk
Jan Neruda (1834–1891)

- největší literární osobnost 2. pol. 19. stol.
- dětství a mládí strávil na Malé Straně – toto prostředí se objevuje i v jeho díle
- studoval práva, potom filozofii
- často cestoval do zahraničí – Francie, Balkán, Turecko, Egypt
- žil u své matky, nikdy se neoženil, po smrti matky žil stranou, trápily ho různé nemoci
- napsal přes 2 000 fejetonů, podepisoval je značkou Δ
- vyšlo 6 sbírek: *Hřbitovní kvítí*, *Knihy veršů*, *Písně kosmické*, *Balady a romance*, *Prosté motivy*, *Zpěvy páteční*

Povídky malostranské – soubor 13 povídek, život na Malé Straně v době Nerudova mládí

Rudolf Mayer (1837–1865)

- básník, podle vědců nejnadanější českých básník té doby
 - zemřel předčasně na tuberkulózu
 - pesimistické ponuré básně, ztráta iluzí
 - převaha přírodní lyriky, ale i básně vlastenecké a sociální
- Znělky noční*, *Písně v bouři*

Karolína Světlá (1830–1899)

- vl. jménem Johanna Rottová, z bohaté rodiny – německá výchova
- domácí učitel Petr Mužák – budoucí manžel
- více než přítelkyně Jana Nerudy, vztah zastavil Mužák
- 1853 jí zemřela dcera, odjela do rodiště manžela Světlé v Podještědí (odtud pseudonym)
- zakladatelka českého vesnického románu

Vesnický román – Antoš Jírovec se oženil s ovdovělou rychtářkou, manželství je nešťastné

Kříž u potoka – román o prokletí a o síle lásky

Kantůrčice, *Frantina*, *Nemodlenec*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Muzikantská Liduška – Liduška je jméno hlavní hrdinky, která ráda chodila k muzice. Když se zbláznila z nešťastné lásky, chodila na všechny tancovačky v okolí, až jí lidé začali říkat „Muzikantská Liduška“.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo není aktuální, dnešní sňatky již nejsou v moci rodičů.

- **pravděpodobný adresát:**

Příběh se bude líbit především mladým zamilovaným lidem, kterým v lásce nic nebrání.

- **určení smyslu díla:**

Láska mezi lidmi je pouto, do kterého se nemá zasahovat. Rodiče by měli víc naslouchat svým dětem a nenutit je dělat věci, které nechtějí.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Povídka je z roku 1861. Je zřejmě nejznámější autorovou povídkou, ostatní jeho povídky nejsou tak dobře hodnoceny. Hálek je ceněn za své básnické dílo.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Film Muzikantská Liduška natočil roku 1940 režisér Martin Frič. Hlavní roli hraje Jiřina Štěpničková. Film je hodnocen jako zbytečně rozvláčný, od diváků má 58 %.